

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 8/3 2019 s. 1337-1354, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

**OSMANLI DÖNEMİ TÜRK SÖZLÜKÇÜLÜĞÜNÜN KEŞFEDİLMEMİŞ BİR
ÖRNEĞİ: OSMANZÂDE AHMED TÂİB'İN MİR'ATÜ'L-MÜŞKİL ADLI
BİLİNMEYEN ESERİ***

Serkan ÇAKMAK**

Geliş Tarihi: Temmuz, 2019

Kabul Tarihi: Eylül, 2019

Öz

Osmanlı döneminde Türkçe kelimelerin madde başı yapıldığı ikinci lügat bugüne kadar keşfedilmemiş *Mir'atü'l-Müşkil* adlı sözlüktür. Sözlük, bu yönüyle yanlış olarak Osmanlı döneminin ilk etken karakterli sözlüğü olarak bilinen Şeyhülislam Mehmed Esad Efendi'nin *Lehçetü'l-Lügat* adlı eserinden de önce gelir. Türkçe-Arapça-Farsça üç dilli bir sözlük olarak tertip edilen eser, on yedinci yüzyılın ünlü şairi Osmanzâde Ahmed Tâib'in kaleminden çıkmıştır. Yaşadığı dönemde “reîs-i şâirân” unvanıyla anılan Osmanzâde Ahmed Tâib'in müellefatı arasında bu isimle bir sözlüğün bulunduğu kaynaklarda rastlanmamıştır. *Mir'atü'l-Müşkil*, Osmanlı dönemi Türk sözlükçülüğünün ikinci etken sözlüğü olması yanında Osmanzâde Ahmed Tâib'in bilinmeyen eseri olarak da önem arz eder.

Gerek Türk dili gerekse Türk edebiyatı tarihi açısından kıymeti yüksek olan *Mir'atü'l-Müşkil* ilk kez bu çalışmayla tanıtılmıştır. Makalede eserin adı, müellifi, telif tarihi, nüshası, düzenlenişi ve Türkçe söz varlığı hususunda bilgiler verilmiş ayrıca eserin mukaddimesinin yazı çevirimi sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Osmanzâde Ahmed Tâib, Mir'atü'l-Müşkil, Sözlük, Osmanlı Türkçesi.

**AN UNDISCOVERED SAMPLE OF TURKISH LEXICOGRAPHY IN
OTTOMAN PERIOD: AN UNKNOWN WORK OF OSMANZÂDE
AHMET TÂİB TITLED MİR'ATÜ'L-MÜŞKİL**

Abstract

The second dictionary in which Turkish words were made headwords in the Ottoman period is an undiscovered dictionary titled as *Mir'atü'l-Müşkil*. In this sense, the dictionary predates the work of Mehmed Esad Efendi titled *Lehçetü'l-Lügat* which is known as the first active dictionary of the Ottoman period. The work which was organized trilingual as Turkish-Arabic-Persian was written by the famous poet of seventeen century, Osmanzâde Ahmed Tâib. Among the written works of Osmanzâde Ahmed Tâib who is known as “reîs-i şâirân” in his period, there weren't any dictionaries with this name in the sources. *Mir'atü'l-Müşkil* is important since it is the second active

* Bu makale, 21-23 Haziran 2019 tarihleri arasında Erzurum'da düzenlenen II. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Bilgi Şöleni'nde sözlü olarak sunulan bildirinin genişletilmiş hâlidir.

** Dr. Öğr. Üyesi; Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, serkancakmak@atauni.edu.tr

dictionary of Turkish lexicography in the Ottoman period as well as being an unknown work of Osmanzâde Ahmed Tâib.

Mir'atü'l-Müşkil which is quite valuable for Turkish language and Turkish literature history was introduced the first time with this research. Information on the name of the work, its writer, copyright date, copy, editing and Turkish vocabulary were included in the article and the transcription of the work's introduction was presented.

Keywords: Osmanzâde Ahmed Tâib, Mir'atü'l-Müşkil, Dictionary, Ottoman Turkish.

Giriş

Kaşgarlı Mahmud'un *Divânu Lügâti't-Türk*'üyle başlayan Türk sözlükçülük geleneği tarihî süreç içerisinde Harezm, Kıpçak ve Çağatay sahalalarında kaleme alınan birçok sözlükle temsil edilmiştir¹. Bu sözlüklerin büyük bir kısmı, tıpkı Osmanlı Türkçesi Dönemi'nde yazılan birçok sözlük gibi Türkçe kelimelerin madde başı olmadığı edilgen karakterli sözlüklerdir². Osmanlı Türkçesi Dönemi'nde İbrahim Miskîn'in 10 Safer 1075 (2 Ekim 1664) tarihinde yazımı tamamlanan ve *Elfâz-ı Türkî-Farsî* adıyla bilinen Türkçe-Farsça sözlüğüne kadar Türkçe kelimelerin esas alındığı bir sözlük, henüz tespit edilememiştir. Her ne kadar yaygın olarak sözlük birimleri Türkçe olan ilk Osmanlı Türkçesi sözlüğünün Mehmed Esad Efendi tarafından yazılan *Lehçetü'l-Lügat* olduğu düşünülse de aslında bu sözlük söz konusu vasfa sahip üçüncü sözlüktür. Zira Osmanlı Türkçesi Dönemi'nde madde başları Türkçe kelimeler olan ilk sözlük yukarıda ifade edilen *Elfâz-ı Türkî-Farsî*, ikincisi ise bu çalışmanın konusu olan Osmanzâde Ahmed Tâ'ib Efendi'nin bilinmeyen eseri, *Mir'atü'l-Müşkil*'dir.

1. Mir'atü'l-Müşkil

1.1. Sözlüğün Adı

Sözlüğün adı, eldeki yegâne nüshasının 1a sayfasında yazılmış olduğu gibi müellif tarafından eserin mukaddimesinde açıkça ifade edilir. Müellifin dibacedeki "...*şirâze-i evrâk ibrişim-i zertâr temme bi'l-hayr miski inhitâm kılınudından sonra Mir'atü'l-Müşkil 'unvânıyla nâmzed kılınmışdur*" (Tâib, *Mir'atü'l-Müşkil*, vr. 5^a) sözleri, eserin adının bizzat yazarı tarafından "Mir'atü'l-Müşkil" olarak belirlendiğini gösterir.

¹ Türk sözlükçülüğünün gelişim sahaları ve bu sahalarda yazılan Türkçe sözlükler hakkında daha geniş bilgi için bakınız: Yavuzarslan, 2009: 1-14; Topaloğlu ve Kaçalın, 2009, s. 404-405. Türk sözlükçülüğünün gelişim merhaleleri içerisinde şüphesiz Çağatay Türkçesi sözlükçülüğünün ayrı bir yeri vardır. Bu dönemde farklı sahalarda birçok sözlük kaleme alınmıştır. Bu nedenle söz konusu devir sözlükçülüğü üzerinde özellikle durmak gerekir. Çağatay Türkçesi Dönemi'nin Türkçe sözlükleri ve haklarında yapılmış çalışmalar için güncel bir bibliyografya için bakınız: (Rahimi, 2018)

² Osmanlı Türkçesi döneminin etken ve edilgen sözlüklerinin sınıflandırılmış listesi ve etken/edilgen sözlük kavramları için bakınız: Boz, 2013, s. 79-86.

Bu isme, tarihî kaynaklarda yalnızca 1182 (1768) yılında yazılan aynı karakterdeki bir başka Osmanlı Türkçesi sözlüğünün, *Cevâhirü'l-Elsine*³'nin, dibacesinde rastlanır. *Mir'atü'l-Müşkil* 'den bahseden yagâne tarihî kaynak niteliğindeki bu sözlüğün mukaddemesinde müellif, İbrahim Vedîd, eserin adını iki kez anar. *Cevâhirü'l-Elsine*'nin bilinen tek nüshasında sözlüğün adı, ilk geçtiği yerde *Mir'atü'l-Müşkil* ikincisinde ise *Mir'at-ı Müşkil* olarak kaydedilmiştir. İbrahim Vedîd, *Mir'atü'l-Müşkil*'in Şeyhülislam Mehmed Esad Efendi'nin meşhur ve mufassal *Lehçetü'l-Lügat* adlı sözlüğüne göre çok daha muhtasar olduğunu, "... 'Osmânzâde Tâ'ib Efendiniñ Mir'atü'l-Müşkil 'unvânıyla revnağ-yâfte-i iştihâr olan te'lif-i muhtaşar-ı qalilü'l-işârları her-çend şüret-i icmâlde cilveger olup tafşîl-i beyânda ol sâbiķu'z-zikriñ 'aşr-i 'aşirine beraber degilse dañi ..." ifadeleriyle belirttikten sonra *Cevâhirü'l-Elsine*'yi kolay olması nedeniyle *Mir'atü'l-Müşkil* tarzında kaleme aldığını, "... olunup *Mir'at-ı Müşkil beyân-ı âsânî üzere cem' ü tertib ve zam u terkibe mübâderet ve iķdâm ...*" sözleriyle dile getirir (Çakmak, 2019, s. 383).

Arapça bir tamlama olan *Mir'atü'l-Müşkil* isminin tamlayan kısmı, Arap yazısında (مشكل) hem "müşkil" hem de "müşekkel" biçiminde okunabilir. Eserin adının geçtiği her iki kaynaktaki da söz konusu kelimenin yazımında hareke kullanılmadığı için doğru biçimin ne olduğuna ancak anlam ve içerik karşılaştırması yapılarak ulaşılabılır.

Müşekkel kelimesi için sözlükte: "1. şekle konulmuş, şekil verilmiş. 2. Şekli, kalıbı, kıyafeti yerinde; gösterişli." (Devellioğlu, 2012, s. 883) karşılıkları verilmiştir. Bu manalar çerçevesinde "mir'atü'l-müşekkel" tamlaması anlamlandırılacak olursa; şekilli ayna, gösterişli ayna gibi bir sözlüğe uygun olmayan başlıklarla karşılaşılır.

Öte yandan *güç, zor, çetin; engel, zorluk, güçlük* (Çağbayır, 2007, s. 3416) anlamlarını taşıyan "müşkil" sözcüğüyle kurulacak "mir'atü'l-müşkil" tamlaması ya "güç, çetin ayna" veya "güçlüğün aynası" biçiminde anlamlandırılacaktır. Belirtilen manalardan herhangi birine sahip "mir'atü'l-müşkil" başlığı da sözlük için pek uygun görünmüyor. Ancak "müşkil" in terim anlamı, "*kendisinden kastedilen, ancak araştırıldıktan sonra anlaşılan söz*" (Ali ibn Muhammed es-Seyyid eş-Şerîf Cürçânî, 1997, s. 212), ile oluşturulan "mir'atü'l-müşkil" başlığı, bu lügat için yerinde bir isimdir. Nitekim müşkil kelimesinin bir fıkıh usulü terimi olarak ifade ettiği, "kendisiyle kastedilen mânanın ancak onu kuşatan karfne ve emâreler üzerinde incelemede bulunma ve derinlemesine düşünme yoluyla anlaşılabilirdiği lafız" (Koca, 2006, s. 161), mana sözlükteki anlamı bilinmeyen sözcükler için oldukça uygun bir sıfattır.

³ Cevahirü'l-Elsine hakkında daha fazla bilgi için bakınız: Çakmak, 2019

Zira eserin müellifi Osmanzâde Ahmed Tâib sözlüğünün mukaddimesinde sözlüğü yazma amacının anlamı bilinmeyen bu tür Arapça ve Farsça sözcüklerin kolayca anlaşılmasını sağlamak olduğunu şöyle beyan etmiştir:

“... luğât-ı ‘Arabiyye ve Fârisiyye bahreyn-i bî-kenâr olmağla bilâ-kedd ve bî-‘ilm şinâverilik nâ-mahmûl olup lisân-ı ‘Arabiyye ve Fârisiyyeye tâlib ve râğib olanlara âsân ve vâziḥ ve mübîn olması için ... meşelâ bir luğatiñ ‘Arabî ve Fârisîsi ğayr-ı ma‘lûm olup âyîne-i zamîre şüret-nümâ olduğu hâlde ma‘nâ-yı Türkîsini mülâhaza ile genc-ḥâne-i ma‘ânîye vuşûl-yâfte-i merâm olup tarîḳ-i eshel ile bulunmağa âsânlık için ...” (Tâib, *Mir’atü’l-Müşkil*, vr. 4^a, 5^a, 5^b).

Bununla beraber müellifin mezkûr ifadelerinde kullandığı “*âyîne-i zamîr*” tabiri ile “*mir’atü’l-müşkil*” tamlaması arasındaki anlam yakınlığı kelimenin “*müşkil*” olarak değerlendirilmesi noktasında veciz bir ipucu sunmaktadır.

Yukarıda bahsedilen tüm değerlendirmeler neticesinde eserin adının, “zor anlaşılın sözcüklerin aynası” şeklinde tercüme edilebilecek Arapça “*Mir’atü’l-Müşkil*” tamlaması olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

1.2. Sözlüğün Müellifi

Eserin mukaddimesinin son kısmında “*li’mü’ellifihi*” (müellif için) başlığı altındaki kıtada⁴ müellifin mahlasının Tâ’ib olduğu görülür. Buradaki Tâ’ib mahlasının yaşadığı dönemde (1660-1724) reîs-i şâirân unvanıyla meşhur şair Osmanzâde Ahmed Tâ’ib’e ait olduğu ise, İbrahim Vedîd’in *Cevâhirü’l-Elsine* adlı sözlüğünün dibacesine yazdığı şu ifadelerden anlaşılır: “... ‘*andelîb-i gülistân-ı belâğat ve tûfî-i şekeristân-ı feşâḥat süḥan-güzârân-ı Rûmuḡ ser-bülendi ‘Osmanzâde Tâ’ib Efendiniñ Mir’atü’l-Müşkil ‘unvânıyla revnaḡ-yâfte-i iştiḥâr olan te’lif-i muḡtaşar-ı kalîlü’l-îşârları ...*” (Çakmak, 2019, s. 383). İbrahim Vedîd’in bu beyanı, *Mir’atü’l-Müşkil*’in kesinlikle Osmanzâde Ahmed Tâ’ib tarafından telif edildiğini gösteren tarihî bir tanıktır.

Her ne kadar *Mir’atü’l-Müşkil*’in Osmanzâde Ahmed Tâ’ib tarafından kaleme alındığına dair yukarıda bahsedilen kayıtlar mevcutsa da onun eserleri arasında *Mir’atü’l-Müşkil* adlı bir sözlüğün bulunduğu kaynaklarda rastlanmaz. Telif ve tercüme birçok esere imzasını atan Osmanzâde Ahmed Tâ’ib ve eserleri üzerine bugüne kadar yapılan çalışmalarda böyle bir eserin de var olduğuyla ilgili bir bilgiye henüz ulaşılamamıştır⁵.

⁴ “*Ey bu uslûb-ı laḡfî seyr eden
Ḥaḡ édüp gendüye üstâd edesin
Ba‘de‘z-în bu tâ’ib-i bî-çâreyi
Bir du‘â-yı ḡayr ile yâd edesin*” (Tâib, *Mir’atü’l-Müşkil*, vr. 5b).

⁵ Osmanzâde Ahmed Tâ’ib ve eserleri hakkında daha fazla bilgi için bakınız: Ali Canib, 1926; Menzel, 1995; Çanaklı, 1999; Özcan, 2007; Yeşilbağ, 2018; Şeyhî Mehmed Efendi, 2018, s. 3061-3063.

Sözlük müellifi Osmanzâde Ahmed Tâ'ib'in hayatı ve eserleri hakkında birçok kaynakta tafsilatlı malumat bulunduğu ve bu bilgilerin tamamını burada ifade etmek çalışmanın kapsamını aşacağı için hayatı hakkında kısa bilgi verilmiş ve eserlerinin yalnızca isimleri anılmıştır.

Asıl adı Ahmed olan müellif, İstanbul'da dünyaya geldi. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber hicri 1070 (1659-1660) yılında doğduğu tahmin edilmektedir (Özcan, 2007, s. 2). Babası Süleymaniye ruznamçesi Osman Efendi'dir. Şair, âlim ve mütercim olan Osmanzâde Ahmed, Şehzâde İbrahim'in doğumunda sunduğu tarih manzumesi üzerine dönemim padişahı III. Ahmed, asrın melikü's-şuarası olduğunu beyan eden hatt-ı hümayunu çıkarmıştır (Çanaklı, 1999, s. 3). Padişaha ve vezirlere sunduğu kasidelerle çok hızlı bir şekilde yükselen Osmanzâde; müderrislik, kethüdalık ve kadılık gibi birçok devlet kademesinde görev yapmıştır.

Reîs-i şâirân unvanıyla anılan Osmanzâde Ahmed, önceleri şiirlerinde Hamdî mahlasını kullanmışsa da daha sonra tövbe ederek Tâ'ib mahlasını almıştır (Özcan, 2007, s. 3). Şairliğinin yanı sıra iyi bir münşi de olan müellif, telif eserleri yanında birçok telhis ve tercüme de imza atmıştır. Şiirleri ve tarihleriyle ön plana çıkan Osmanzâde Ahmed Tâ'ib'in bunlar dışında dinî, edebî ve ahlaki eserleri de bulunmaktadır. Müellifin bahsi geçen nitelikteki eserleri şunlardır: *Sihhatâbâd*, *Ahmedü'l-âsar fî tercemeti Meşâriki'l-envâr*, *Divan*, *Münşeât*, *Ahlâk-ı Ahmedî*, *Hulâsatü'l-Ahlâk*, *Telhis-i Mehâsinü'l-Edeb*, *Telhisü'n-Nesâyih*, *Simârü'l-Esmâr*, *Hadîkatü'l-Mülûk*, *Hadîkatü'l-Vüzerâ*.

1.3. Sözlüğün Yazılış Tarihi

Sözlüğün bilinen yegâne nüshasında eserin telif tarihiyle ilgili herhangi bir kayıt bulunmaz. Ancak Osmanzâde Ahmed Tâ'ib'in 1136 (1724) yılında vefat ettiği bilindiğine göre *Mir'atü'l-Müşkil*'in bundan önce yazılmış olması gerekir. Bu nedenle sözlük, yanlış bir surette Osmanlı dönemi Türk sözlükçülüğünün etken karakterli ilk örneği olarak bilinen⁶ Şeyhülislam Mehmed Efendi'nin 1725 yılında yazmaya başladığı *Lehçetü'l-Lügat*'inden daha eskidir. Bu durum *Mir'atü'l-Müşkil*'i Osmanlı dönemi Türk sözlükçülüğünün etken karakterli ikinci sözlüğü konumuna yerleştirir.

⁶ Osmanlı Türkçesi Dönemi'nde Türkçe kelimeleri esas alan en eski sözlük, İbrahim Miskîn'in 10 Safer 1075 (2 Ekim 1664) tarihli *Elfâz-ı Türki-Farsî* ismiyle tanınan lügati olmasına rağmen kaynaklarda bu vasa sahip ilk sözlük olarak *Lehçetü'l-Lügat*'in adı anılır. Bu kaynaklardan bazıları şunlardır: Levend, 1960, s. 163; Beyreli, 1988, s. III, XXII; Doğan 1995, s. 339; Kırkkılıç, 1999, s. XV; Yavuzarslan, 2009, s. 15. *Lehçetü'l-Lügat*'in Osmanlı Dönemi'nde Türkçe kelimeleri madde başı yapan ilk sözlük olduğu bilgisi, yaygın bir kanaat olmasına rağmen yakın tarihli bir çalışmada (Murad, 2017, s. 685) *Lehçetü'l-Lügat*'ten önce yazılmış, madde başı Türkçe olan sözlükler dikkate alınarak on sekizinci yüzyılın ikinci yarısına kadar böylesi sözlüklere pek rastlanmadığı belirtilmiştir.

1.4. Sözlüğün Düzeni ve Yapısı

Mir'atü'l-Müşkil, esas dildeki kelimelerin anlamlarının yine o dilde açıklandığı bir sözlük olmayıp sözcüklerin doğrudan başka dillerdeki karşılıklarının yazıldığı çok dilli bir lügattir. Türkçe-Arapça-Farsça üç dilli olan bu sözlükte Türkçe kelimeler birinci, Arapça kelimeler ikinci ve Farsça kelimeler üçüncü sütunda sıralanmıştır. Sözlükte madde başları Türkçe kelimeler olduğu için sözcükler, öncelikle ilk harfleri esas alınarak Arap alfabesi dizinine göre sıralanmıştır. Ardından her harf ise kendi içerisinde kelimelerin ilk hecelerinin hareketlerine göre sırasıyla meftûha (üstünlü), meksûre (esreli) ve mazmûme (ötreli) olmak üzere üç kısma ayrılmıştır. Müellif Osmanzâde Ahmed Tâ'ib, sözlüğü bu formata uygun olarak düzenlediğini mukaddimedeki şu sözleriyle dile getirir: “ ... olan kelimât-ı ‘Arabiyyeniğ ma‘ânî-yi Türkiyyesini ħurûf-ı teheccî üzerine meftûh meksûr ve mazmûmiyla ‘ale’t-tertib keşide-i silk-i suţura sümüţ ve taħrîr ... ” (Tâib, *Mir'atü'l-Müşkil*, vr. 4^b).

Her ne kadar ilk harflerin sıralanışında alfabetik sıraya riayet edilmişse de ilk hecenin hareketlerine göre oluşturulan baplarda, kelimelerin dizimi için alfabetik bir sıra değil, arka arkaya gelen sözcüklerin anlam yakınlığına bakılacak olursa daha çok tematik bir düzenin takip edildiği görülür. Sözlükteki bu tematik tasnif nedeniyle yer yer aynı kelimededen türetilmiş veya o kelimeyle kurulmuş tamlamaların sıralanmasından önce “fasl” başlığı yazılmıştır.

Eserde, Türkçe kelimelerin ilk sesleri için kullanılan yirmi iki Arap harfine⁷ ve bunların ilk hecedeki hareketlerine göre baplar tespit edilmiştir. Belirlenen baplara “Ĥarfu't-tâ'i'l-meksûre” (Esreli tâ harfi) gibi Arapça tamlamalarla başlıklar verilmiştir. Toplam elli beş babın yer aldığı sözlükte büyük çoğunlukla harfler üç harekeli kısma ayrılmışsa da bazı harflerde yalnız bir bazılarında ise iki hareke için bap başlığı açılmıştır. Sözlükte “ç”, “p” ve “g” sesleriyle başlayan Türkçe kelimeler, sırasıyla cîm (ج), bâ (ب) ve kef (ك) harfleri için tahsis edilen baplar içerisinde sıralanmıştır.

1.5. Sözlüğün Nüshası

Mir'atü'l-Müşkil'in tespit edilebilen yegâne nüshası bugün, İstanbul'daki Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesinin Veliyüddin Efendi koleksiyonunda 3155 arşiv numarasıyla kayıtlıdır⁸. Toplam 103 varaktan oluşan nüshanın kim tarafından nerde ve ne zaman istinsah

⁷ Sözlükte madde başı olan Türkçe kelimelerin ilk sesleri için kullanılan ve bapların oluşturulmasında esas alınan Arap harfleri şunlardır: elif (ا), bâ (ب), tâ (ت), cîm (ج), ħā (ح), ħā (خ), dāl (د), rā (ر), zā (ز), sīn (س), šīn (ش), šad (ص), řā (ط), ‘ayn (ع), fā (ف), řāf (ق), kāf (ك), lām (ل), mīm (م), nūn (ن), hā (ه), yā (ي).

⁸ Bu çalışmanın hazırlanmasında Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi Müdürlüğünden verilen dijital görsellerden faydalanılmıştır.

edildiğine dair bir kayıt bulunmamaktadır. Sadece nüshadaki vakfiye mühründe⁹ yer alan 1175 (1761) yılından önceki bir tarihte istinsah edildiği bilgisi çıkarılabilir. Bu bilgiden hareketle nüshanın, Osmanzâde Ahmed Tâ'ib'in vefatından (1724) çok kısa bir zaman sonra istinsah edildiği veya müellif nüshası olduğu düşünülebilir¹⁰.

Gayet sağlam bir biçimde günümüze ulaşan nüsha, açık kahverengi aharlı kâğıtlara yazılmıştır. Nüsha; kenarlarında altın yaldızlı zencirekler bulunan, bordo renkli bir deriyle ciltlenmiştir.

Başından sonuna kadar yer yer harekeli nesih bir hatla kaleme alınan nüshanın sayfalarında cetvel çizgileri mevcut değildir. Metin kırmızı ve siyah iki mürekkeple yazılmıştır. Mukaddimede vurgulanmak istenen yerler; sözlük kısmında ise ikinci sütunda yer alan Arapça kelimeler, bap başlıkları ve satır altına ya da üstüne düşülen notların bazıları kırmızı mürekkeple diğer kısımlar ise siyah mürekkeple yazılmıştır. Bunun yanı sıra mukaddimede vurgulanmak istenen bazı kısımlar ile sözlük bölümünde Türkçe ve Farsça kelimelerin üzeri kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Birkaç sayfa hariç sayfaların hemen hepsinde 11 satır yazı yer alır. Nüshanın sözlük kısmında bazı satırlardaki kelimelerin üzeri karalanarak etrafına tashih kayıtları düşülmüş veya satırdaki sözcükler karalanarak satır tamamıyla iptal edilmiştir.

Sonda üç sayfası boş bırakılan¹¹ nüsha, doğrudan 1a sayfasıyla başlar. 1a sayfasının ortasında bir mühür üzerinde ise *Mir'atü'l-Müşkil* başlığı yer alır. Nüshada eserin mukaddimesi 1b-5b sayfaları arasında yer alırken sözlük kısmı, 6b-103a sayfaları arasındadır.

1.6. Sözlükteki Türkçe Madde Başları Hakkında Bazı Hususlar

Toplam 2041 Türkçe madde başı¹² bulunan sözlükte, yalnızca isimlere yer verilmiş fiiller dâhil edilmemiştir. Madde başı olan bu Türkçe isimlerin içerisinde çok sayıda Arapça ve Farsça kökenli sözcük bulunmaktadır. Her ne kadar bu durum dönem Türkçesinde müstamel olan Arapça ve Farsça kökenli sözcüklerin müellif tarafından Türkçe kabul edildiğini gösterse de müellifin, “Harfü'n-nûnu'l-meksûre” babı sonrasında düştüğü not, aslında yabancı kökenli kelimeler hakkında çok da kayıtsız olmadığını gösterir. Eldeki yegâne nüshanın 96a sayfasının sonunda yer alan notta müellif şunları kaydeder: “Harf-i nûnu maẓmûmunda noḥuddan ğayrı Türkîde bir şey yokdur ve vāv daḥi gerek meftûḥ ve gerek meksûr ve gerek maẓmûm Türkîde

⁹ Nüshanın başında ve sonundaki vikaye sayfaları ile 44b ve 85b sayfalarında bulunan söz konusu mühürde şu ifadeler yer alır: “*vaḳafe Şeyḫü'l-islâm Veliyyü'd-dîn Efendi ibnü'l-merḫûm El-Ḥâc Muştafâ Ağa ibnü'l-merḫûm El-Ḥâc Hüseyin Ağa sene 1175*”.

¹⁰ Nüshada yer yer karşılaşılan bazı düzeltme ve müdahaleler, yalnızca bir müellifin yapacağı türden tasarruflardır. Bahsi geçen tasarruflar ve 96a sayfasının sonuna düşülen not (bk. 1.6. Sözlükteki Türkçe Madde Başları Hakkında Bazı Hususlar), nüshanın müellifçe yazılma ihtimalini güçlendirmektedir.

¹¹ Yalnızca sondan bir önceki sayfanın ortasında nüshanın Veliyüddin Efendiye ait olduğunu gösteren vakıf mührü bulunur.

¹² Bu sayıya üzeri çizilen satırlar dâhil edilmemiştir.

bir şey bulunmamağla bu maħalle şerħ ve kayd olunmuşdur ”¹³. Bu beyanatına bağlı olarak müellif sözlüğüne “v” sesiyle başlayan ve Türkçeye yabacı dillerden giren sözcükleri almamıştır.

Sözlükteki Türkçe madde başlarıyla ilgili dikkat çeken bir başka husus da kalıcı kavram işareti oluşturmadıkları için bir sözlük birimi sayılmayan kimi isim ve sıfat tamlamalarının madde başı yapılmasıdır. *Altun küpe, ħām karpuz, kışır ‘avrat, geyik derisi ...* (Tâib, Mir’atü’l-Müşkil, vr. 10^b, 45^b, 79^a, 84^a) gibi tamlamalar bunlardan bazılarıdır.

1.7. Sözlükten örnek metin: Eserin mukaddimesi

Mir’atü’l-Müşkil’in adı, müellifinin mahlası, yazılma amacı, düzenlenişi ve telif sürecinde faydalanılan kaynaklar gibi sözlük hakkındaki önemli bilgileri içermesi nedeniyle eserden bir örnek olarak el yazması nüshanın 1b-5b sayfaları arasında yer alan mukaddime bölümünün yazı çevrimi yapılmıştır. Ařaėdaki çeviri yazılı metinde sayfa ve satır sayılarına işaret edilmiştir. Satır numaraları ayraçlar içerisine yazılmıştır. Ayrıca metinde yalnızca Türkçe kısımların değil Arapça ayetlerin ve Farsça beyitlerin de yazı çevrimi yapılmış ve gerek görülen yerlerde dipnotlarla açıklamalara yer verilmiştir. Nüşhada kırmızı mürekkeple kaleme alınan kısımlar metne de kırmızı olarak yansıtılmıştır.

1b (1) Bismillāhi’r-raħmāni’r-raħīm (2) Elħamdulillāhi’llezī lem yekun lehu řerīkun fi’l-mulki ve lem yekun lehu (3) veliyyun mine’z-zulli ve kebbirhu tekbīrā¹⁴. Meyāmin-i sipās-ı bī-intihā (4) ve meħāsin-i řükri-bī-ķıyās-ı ‘adīmü’l-inķızā, zāt-ı (5) ‘işmet-penāħ cenāb-ı ħazret-i ħaķ celle ve ‘alā ħazretlerine (6) maħşūşdur ki elsine-i insāni luğāt-ı ‘Arabiyye-i (7) bedāyi’ ħudretiyle ārāste ve iřılāħāt-ı (8) ‘acībe-i ħikmet_ile pīrāste ķılmışdır. **Nazm** (9) Hezārān řükri ü minnet zū’l-celāle / Ēdūp her řeyde izħār-ı ‘ināyet / 2a (1) Ķılıp insāni kerremnāya lāyık / Ķomuş her dilde bir luřf-ı feşāħat (2) **Nesr** ve gül-deste-i řalāt řalavāt-ı zi’l-ħayāt (3) ve sünbül-beste-i taħıyyāt-ı řāfiyāt nişār-ı ravza-i (4) mu’teber ol güzīde-i ‘ālem ve iřār-ı türbe-i mücevher ol (5) pesendide-i benī ādem a’nī ser-sařır-ı dībāce-i ħüsn ü bahā (6) fıhris-i kār-nāme-i mihr ü vefā kūy-rübā-yı (7) ‘arşa-i ķābe ķavseyini ev ednā **nazm** (8) Zihī ‘arş-āşiyān řehbāz-ı ħudsi / Ki ūrā her dü ‘ālem zīr-i bālest / (9) Zi-eřvār-ı ġarībeş der ‘avālim / Zebān-ı nařķa mebhūt u lālest (10) Mefħūmiyle **neşr** mażħar-ı řerīf-i āyet-i kerīme ve mā yenřiķu ‘ani’l-hevā¹⁵ (11) Ħabīb-i ħudā¹⁶ resūl-i mu’allā ħazret-i muħammedini’l-muřtafā 2b (1) řallallāhu ta’ālā ‘aleyhi mine’t-teslīmātı ezkāhā (2) ħazretleri üzerlerine olsun ki **beyt** (3)

¹³ Müellifin Türkçe olduğunu iddia ettiği “noħud” kelimesi Farsça kökenli olmakla beraber “v” sesiyle başlayan kelimelerin Türkçe olmadığı yönündeki beyanati doğrudur.

¹⁴ Bu Arapça ifadeler, İsrā suresi 111. ayetten alınmıştır.

¹⁵ Necm suresi 3. ayetten iktibas.

¹⁶ Yazma nüshada ħudā (ħد) şeklinde yazılmıştır.

Muhammed bihterîn-i her dü ‘âlem / Nizâmu’d-dîn ve’dünyâ fahr-i âdem (4) Mefhûmunca hâzret-i nâzım kâr-hâne-i âb u hâk (5) ve münşî-yi şahâyif-i cerîde-i eflâk tekkadeset esmâuhu (6) ve ‘azume şânuhu levlâke levlâk, vemâ erselnâke (7) kelimât-ı mu‘cizâtın ârâyış-i kitâbe-i eyvân-ı kâdr u iclâlî (8) êtdüğü sultân-ı serâperde-i risâletîñ medh-i zât-ı (9) ‘âlem-ârâ ve vaşf-ı vücûd-ı nâzenîn-i ‘arş-ı pirâyesi ki (10) mâye-i huşûl-i sa‘âdet ve vâsıtâ-i irtikâ-yı (11) derece-i rif‘at minnet-keş-i kayd u beyân olmayup 3a (1) zebân-ı güher-bâr-ı melâhat-engizleri rengin ta‘bîr u lisân-ı (2) şeker-nişâr-ı hâlâvet-âmizleri şîrîn taharrîdir **nazm** (3) Muhammed efşâhıdır kâ’inâtın / Muhammed eblağıdır mümkinâtın (4) Feşâhatda ne Şahbân u ne Hassân / Açamazdı dehen katında ey cân (5) **Neşr** ve dürer-i vürûd-ı nâ-ma‘dûd ve gurer-i zevâhir-i teslimât-ı (6) müşg-endûd ol sa‘âdet-mâl ve aşhâb-ı (7) kirâm menî‘ü’l-cenâblarına olsun ki her biri neyyir-i âsmân-ı (8) şıdk-ı sedâd ve âftâb-ı siphri-i ‘adl u dâd (9) ve küh-ı hilm ü hayâ ve kân-ı ‘ilm ü sehâ ve dîn-i mübîn-i (10) manşûru’l-ivâda nıgehbân ruqabâ ve muhâfaza-i harem-serâ-yı (11) metîn-i müstahkemü’l-mebnâda pâsbân-ı bî-muhâbâ olmuşlardır 3b (1) rızvânullâhi ta‘âlâ ‘aleyhim ecma‘în ba‘de ez îñ (2) Aşhâb-ı belâğata ve erbâb-ı sühandân-ı feşâhata (3) püşide ve nihân degildir insânın cins-i hayvândan (4) mâye-i imtiyâzı iz‘ân u idrâk u nuṭk u beyândır **Nazm** (5) Rumûz-ı ‘alleme’l-esmâ sühandır / Künûz-ı sırr-ı mâ evhâ sühandır / (6) Sühandır ‘âlem-i ğayb armağanı / Sühandır sırr-ı qudsî tercümânı / (7) Sühandır bize Âdemden âb u ced / Anı iş‘âr eder anlarsañ ebced (8) **Neşr** Her ki zümre-i nâsdan hâlâvet-i zebân ile muhallâ (9) ve melâhat-ı lisân ile mühennâ ola hâristân-ı cehâletden (10) dâmen-keşide, ve çemen-zâr-ı mekremetde ve lekad kerremnâ (11) benî âdeme **mefhûmuna** mazhâr ve lâyıq olup menba‘-ı 4a (1) rahmet-i rahmâniden şümme enşânâhu halkan ahar¹⁷ (2) mâşadaķına manzar ve muvâfık olup şâhib-i (3) terakķi-yi mi‘râc-ı burc-ı şeref olmağla gâh u geh (4) Hâtır-ı ‘âtıra ve hayâl-i ebr-mâtıra bu huṭûr (5) êderdi_ki luğât-ı ‘Arabiyye ve Fârisiyye bahreyn-i (6) bî-kenâr olmağla bilâ-kedd ve bî-‘ilm şinâverîlik (7) nâ-mahmûl olup lisân-ı ‘Arabiyye ve Fârisiyyeye (8) tâlip ve râğib olanlara âsân ve vâzîh (9) ve mübîn olması için ‘aql-ı derrâkıñ ve fikr-i (10) naḳkâdıñ muhtemel olduğu mertebe bi-ḳadri’ (11) l-vus‘ ve’ṭ-ṭâka lisân-ı ‘Arabîden 4b (1) Aḫter-i Kebîr ve Sağîr ve Vâni ve Mirḳât (2) ve Zîde ve Tercümân-ı Şihâh ve Muhtâr-ı Şihâh (3) ve sâ’ir envâ‘-ı luğât ve lisân-ı Fârisiyyeden (4) Ni‘metullâh ve Hâlimî ve Şihâh-ı Fârisiyye (5) ve sâ’ir luğâta nazar olunup esmâ-yı âlât (6) ve esmâ-yı cemâdât ve esmâ-yı ḥubûbât ve esmâ-yı (7) hayvânât ve sâ’ir esmâ-yı elvân ve mürekkebâtı (8) mutazammın olan kelimât-ı ‘Arabiyyeniñ ma‘ânî-yi (9) Türkiyyesini ḥurûf-ı teheccî üzerine meftûh (10) meksûr ve mazmûm¹⁸ıyla ‘ale’t-tertîb keşide-i (11) silk-i suṭıra sümüṭ ve taḫrîr ve ḥamdulillâhi ta‘âlâ **5a** (1) yâri-yi kilki-şîrîn-kâr-ı safahât (2) sîm-âb-gün kırṭasa pertev-endâz-ı beyâz (3) olmağla mânend-i gül-deste elden

¹⁷ 23/14

¹⁸ Nüşhada mazmûn şeklinde yazılmıştır.

ele (4) bir yâdigâr olmağa şâyeste olduğundan (5) şîrâze-i evrâk ibrişim-i zertâr temme bi'l-hayr (6) miski inhitâm kılınıduktan sonra **Mir'atü'l-Müşkil** (7) 'unvânıyla nâmzed kılınmışdur **Nazm** (8) Ez-în bihter çe bâşed hiç kârî / Ki der 'âlem be-mâned yâdgârî (9) **mefhûmiyla** meşelâ bir luğatiñ 'Arabî ve Fârisîsi (10) ğayr-ı ma' lûm olup âyine-i zamîre şuret-nümâ (11) olduğu hâlde ma' nâ-yı Türkîsini mülâhaza **5b** (1) ile genc-hâne-i ma' ânîye vuşûl-yâfte-i merâm olup (2) tarîk-i eshel ile bulunmağa âsânlık için (3) ba' zı maħalde ğalaţına daħi i' tibâr olundu **Nazm** (4) Nişân-ı merdüm-i kâmil-i ' ayyâr hâmüşest / Resed çü tâme bâhir-i suhen tamâm şod / (5) **mefhûmiyla** temme bi'l-hayr ile bu maħalde nihâyet bulmuşdur (6) Muħammeden şümme ħamden şümme ħamden (7) **Li'mü'ellifihi** (8) Ey bu uslûb-ı latîfi seyr eden Ĥatt' edüp gendüye üstâd edesin (9) Ba' de'z-în bu tâ'ib-i bî-çâreyi Bir du' â-yı ħayr ile yâd edesin

Sonuç

Tespit edilebilen yegâne nüshası bugün Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesinin Veliyüddin Efendi koleksiyonu 3155 numarada bulunan Türkçe-Arapça-Farsça üç dilli sözlüğün adının yapılan değerlendirmeler neticesinde *Mir'atü'l-Müşkil* olduğu anlaşılmıştır. Sözlük, tarihî kaynakların tanıklığıyla, döneminin en meşhur şairi olan Osmanzâde Ahmed Tâ'ib Efendi tarafından kaleme alınmıştır. Yazar ve eserleri hakkında bilgi veren kaynaklarda ne müellifin bir sözlük kaleme aldığı ne de *Mir'atü'l-Müşkil* adlı bir eseri olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Osmanzâde Ahmed Tâ'ib'in *Mir'atü'l-Müşkil* adlı sözlüğü, ilk kez bu makaleyle tanıtılmıştır.

Eser, müellifi Osmanzâde Ahmed Tâ'ib'in ölüm tarihi (1724) dikkate alındığında Osmanlı Türkçesi Dönemi'nin ilk etken karakterli sözlüğü olarak bilinen ve 1725-1732 yılları arasında yazılan *Lehçetü'l-Lügat*'den daha eskidir. Bu nedenle Türkçe kelimelerin madde başı olduğu *Mir'atü'l-Müşkil*, yazılış tarihi bakımından Osmanlı Dönemi Türk sözlükçülüğünün etken karakterli ikinci sözlüğüdür.

Kaynaklar

- Ali Canib. (1926). Reis-i Şairân Osmanzâde Ahmed Tâib Efendi. *Türkiyat Mecmuası, II*, 103-129.
- Ali ibn Muhammed es-Seyyid eş-Şerîf Cürçânî. (1997). *Tairfat Arapça-Türkçe terimler sözlüğü*. (A. Erkan, Çev.) İstanbul: Bahar Yayınları.
- Beyreli, L. (1988). *Lehçetü'l-lugat*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Boz, E. (2013). Etken ve edilgen sözlükler bağlamında türk dilinin gelişim sürecine bakış. *Geçmişten Geleceğe Türkçe Elginkan Vakfı I. Türk Dili ve Edebiyatı Kurultayı Bildirileri 17-19 Nisan 2013* (s. 79-90). İstanbul: Elginkan Vakfı.
- Çağbayır, Y. (2007). *Orhun Yazutlarından günümüze Türkiye Türkçesinin söz varlığı ötüken türkçe sözlük* (Cilt III). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

- Çakmak, S. (2019). Madde başları Türkçe olan ilk Osmanlı Türkçesi sözlüklerinden biri: Cevâhirü'l-elsine. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*(62), 373-390.
- Çanaklı, O. (1999). Osmanzâde Ahmed Tâib Efendi. *Türk Dünyası Araştırmaları*(123), 229-234.
- Devellioğlu, F. (2012). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lûgat* (29 b.). Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Doğan, M. (1995). Esad Efendi, Ebûishakzâde. *Türkiye Dyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 11, s. 338-340). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kırkklıç, A. (1999). *Şeyhülislâm Mehmed Esad Efendi lehçetü'l-lûgat*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Koca, F. (2006). Müşkil. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 32, 161-162. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Levend, A. S. (1960). *Türk dilinde gelişme ve sadeleşme evreleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Menzel, T. (1995). Othmân-zâde Ahmed Tâ'ib. *The Encyclopaedia of Islam* (Cilt VIII, s. 188-189). içinde Leiden: E.J. Brill.
- Murad, S. (2017). Lûgat-ı müşkilât-ı eczâ'da düzlük-yuvarlaklık uyumu. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(2), 685-700.
- Özcan, A. (2007). Osmanzâde Ahmed Tâib. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 34, 2-4. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Rahimi, F. (2018). Çağatay Türkçesi sözlükleri bibliyografyası. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(1), 69-104.
- Şeyhî Mehmed Efendi. (2018). *Vekâyiü'l-Fuzalâ Şeyhî'nin Şakâ'ik Zeyli (inceleme-tenkitli metin-dizn)* (Cilt IV). (R. Ekinci, Dü.) İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Topaloğlu, A., & Kaçalın, M. (2009). Sözlük (Türkçe). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 37, s. 402-414). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yavuzarslan, P. (2009). *Osmanlı dönemi Türk sözlükçülüğü*. Ankara: Tiydem Yayıncılık.
- Yeşilbağ, S. (2018). Osmân-Zâde Tâ'ib'in arz-ı hâl-i mekârî adlı mesnevisi. *Turkish Studies Türkoloji Araştırmaları: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 20(13), 855-872.

Extended Abstract

The subject of this study is *Mir'atü'l-Müşkil*, an undiscovered example of Ottoman period Turkish lexicography. The work is the second active dictionary of the Ottoman Turkish period due to the fact that headwords are Turkish and that it was written at a date before 1724. This feature places it to an important position in the history of the Turkish language. In addition to this, another feature of the dictionary that makes it valuable in terms of the history of Turkish literature is that it is an unknown work of *Osmanzâde Ahmed Tâ'ib*, who was known with the title "re'is-i şâirân" in his time. This work, which is of high importance in terms of both Turkish language and the history of Turkish literature, escaped the attention of Turcology researchers and has not been discussed in any publication to day. The aim of this study is to introduce this undiscovered dictionary titled *Mir'atü'l-Müşkil* and express its importance. All information presented on the work throughout the study were extracted based on its sole available copy. The study, which was prepared in accordance with the aforementioned aim, consists of an introduction, seven titles, a conclusion and appendices.

In the introduction part of the article, in which fields the Turkish lexicology tradition, which began with the dictionary of *Kaşgarlı Mahmud* titled *Dîvânu Lugâti't-Türk*, has developed within the historical process was specified by referring to related sources. The first active dictionaries of Ottoman period Turkish lexicology, which was represented for a long time by passive dictionaries in which headwords were in Arabic and Persian, were stated with their titles and writers. The subject was introduced by mentioning the place of *Mir'atü'l-Müşkil* among these early period active dictionaries.

The issue of the work's title is the first subject discussed in the article. The first title was reserved for the title of the dictionary. In this section, the historical sources in which the title of the work are mentioned initially. The first source that indicates *Mir'atü'l-Müşkil* is the title of the dictionary is the work itself. The title of the work is clearly stated in the first page and preface of the sole available copy. The second source regarding the title of the work is the preface of the dictionary titled *Cevahirü'l-Elsine*. This preface was presented in the article by citing the sections that mention the title *Mir'atü'l-Müşkil*. Afterwards, the issue of the correct reading and interpretation of this title mentioned in historical records was discussed. It was decided whether the word "müşkil" in the title *Mir'atü'l-Müşkil* should be read as it is written or as "müşekkel" by comparing meaning and content.

After it was decided that the name of the dictionary must be *Mir'atü'l-Müşkil*, it was began to investigate who the writer of the dictionary was. In this sense, the section where the pseudonym of the writer (*Tâ'ib*) is mentioned in the sole copy was detected. Afterwards, it was investigated to whom the pseudonym "Tâ'ib" belonged to. During the research, the preface of *Cevâhirü'l-Elsine*, the only historical source mentioning the work, was referred to. The full name of the writer was discovered in the preface of *Cevâhirü'l-Elsine* and it was understood that the mentioned pseudonym *Tâ'ib* belonged to the famous Ottoman poet *Osmanzâde Ahmed*. After proving that the dictionary was compiled by *Osmanzâde Ahmed Tâ'ib*, general information was provided on the life and works of the writer.

After determining the writer of the dictionary, the work's date of writing was sought in the article. There is no record regarding *Mir'atü'l-Müşkil*'s date of writing in either the sole copy or historical sources. For this reason, *Osmanzâde Ahmed Tâ'ib*'s date of death (1724) is of great importance in terms of the dating of the work. Because this would position the work as the second active dictionary of the Ottoman Turkish period.

The order and method used to sort words in *Mir'atü'l-Müşkil*, a trilingual Turkish-Arabic-Persian dictionary, was discussed in the fourth title. Here, what sections the Turkish headwords were divided into in accordance with the Arabic alphabetical order and syllable system, and the fact that the words were arranged in a thematic order rather than alphabetical in these sections were stated. The words and sub-sections classified in thematic order were given the title "chapter" in places.

The fifth title of the article is about the only known version of the dictionary. The copy, registered in the *Veliyüddin Efendi* collection of the *Beyazıt Manuscript Library* in Istanbul with the archive number 3155, was introduced in all aspects. There is a high probability that the copy, which does not have any assignation record on it, is the writer's copy. All features of the copy such as volume, paper, number of pages and lines, ink, font type and foundation registration were discussed under this title. The year 1175 (1761) in the endowment seal, encountered in four sections of the copy, provide important clues on issues such as date and being the author's copy.

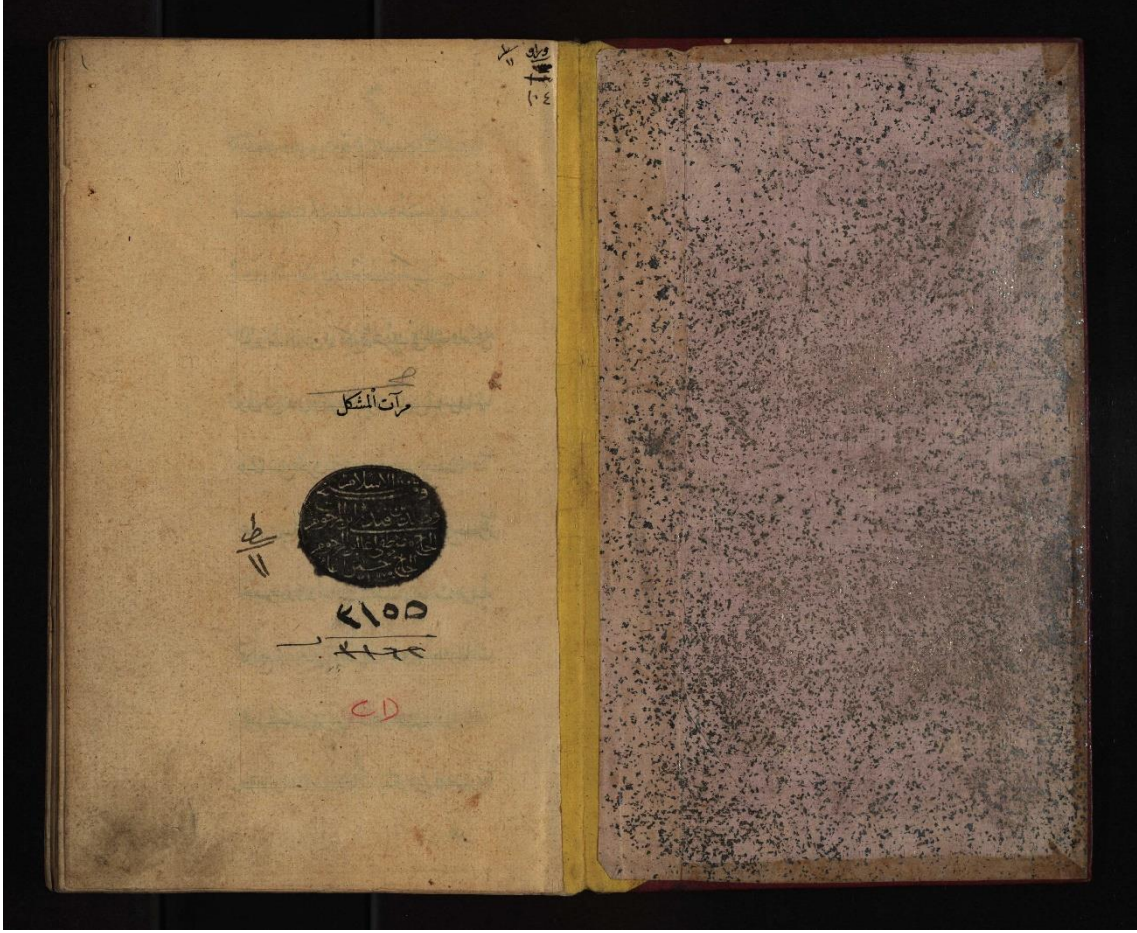
The Turkish headwords, which provide the dictionary with an important qualification, were specifically evaluated in the sixth title of the article. Issues such as the number of Turkish headwords and the inclusion of only nouns in the dictionary were discussed under the sixth title. Here, the Arabic and Persian words discovered among the Turkish words, the Turkish propositional phrases that do not form a lexeme, and the writer's note on page 96a were also discussed. In this note, the writer explains that he did not include the words that start with the "v" sound in his dictionary on the grounds that they are not Turkish.

The final title of the article was reserved for the written transcription, thinking that a sample text from the dictionary should be included. The sample extract from the dictionary is the work's preface. Because there are important information on the dictionary such as the writer's name, the reason for its writing, and the referred sources. The transcription of pages 1b-5b of the manuscript is located under the seventh and final title.

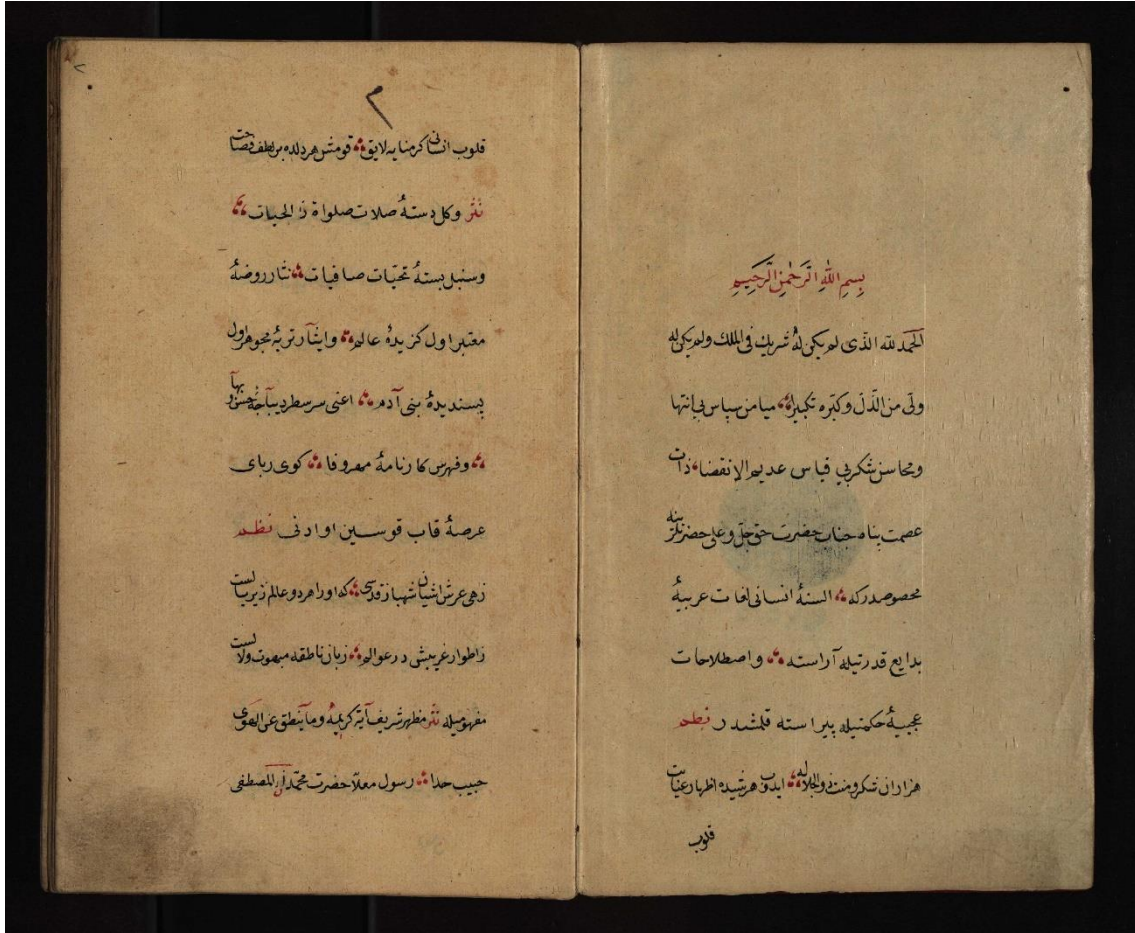
In the conclusion section of the article, it was determined that the title of the work on the evaluated copy is *Mir'atü'l-Müşkil*, written by *Osmanzâde Ahmed Tâ'ib*. The importance carried by the work in terms of the history of Turkish language and literature was pointed out.

At the end of the article, photographs of the copies of the manuscripts, which were cited in the article and presented with a written transcription under the seventh title, were added. The photographs of pages 1a, 1b-2a, 6b-7a, 95b-96a, and 102b-103a of the copy were presented at the end of the article under the title "Appendices".

Ekler:

Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi Veliüddin Efendi Koleksiyonu. Nu. 3155. v.1a

Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi Veliyüddin Efendi Koleksiyonu. Nu. 3155. v.1b-2a

Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi Veliyüddin Efendi Koleksiyonu. Nu. 3155. v.95b-96a

Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi Veliyüddin Efendi Koleksiyonu. Nu. 3155. v.102b-103a